

BISERICA și ȘCOLA.

Foiă bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl. v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacției

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Teoria socială sau despre societate.

Sub nume de societate, în sensul cel mai larg, se înțelege ori-ce întrunire a ómenilor, ori-cât de trecătoare ar fi. Inșă în un înțeles mai restrins, se înțelege sub societate reuniunea mai multor ómeni în vederea unui scop comun. În un sens mai strîns încă, idea de societate se aplică la o reuniune intermediară între familie și stat.

Pentru a construi o societate, în sens restrins, trebuie un scop comun, urmărit de mai multe persoane. Trebuie mai mult, ca fie-care din membrii societății să aibă conștiința scopului ce urmărește; trebuie ca toți să scie că fie-care cunoște acea ce voesce comunitatea. Un scop comun care unesce pe mai multe persoane, și care produce și întreține între ele o voință comună, este condițiunea necesară pentru a constitui o societate. Acest scop, basa constituțiunii societății, trebuie să fie moral; un scop moral pôte singurul a fonda o uniune de voinți adevărată, puternică și durabilă.

Acésta presupusă vin a distinge scopul esențial de scopul accidental. Scopul esențial are rădăcina sa în ideile eterne, în bunurile neschimbăciose ale ómenirii; scopul accidental se razimă pe opiniunile și intențiunile variabile, pe interese și raporturi schimbăciose și vremelnice. Societățile fondate în un scop esențial nasc din o necesitate reală; ele sunt naturale și au în ele însuși valórea lor morală; celelalte atárnă de voința arbitrară a indiviđilor, a împrejurărilor fortuite și n'au decât o importanță morală secundară. Familia, Statul, Biserica sunt societăți care se razemă pe idei obiective eterne și au un scop esențial și necesar; existența lor între ómeni nu depinde dela arbitragiul acelora ce o compun sau de seria circumstanțelor particulare, de evenimente fortuite; acestea sunt societăți primordiale și Istoria nu cunoște vre un timp unde să nu fi existat ele. Ele se disting, la întâia aruncătură

de ochi, de o societate fortuită și arbitrară, de club, cerc, de o asociațiune comercială, etc.

Inainte de a considera forma particulară a societăților de întâia categorie, despre care se va vorbi mai jos, trebuie: face cunoscut principiul, legile și scopul vieții sociale.

Aristot a susținut (Polit 1, 1—9) că omul este o ființă socială, și a esplicat sensul acestei expresiuni. El distinge în Istoria sa naturală, două clase de animale, unele trăind isolate, alte viețuind în trupe. Cele din urmă, el le distinge în 2 grupe, din care întâia alcătuiesc pe cele sociale, acelea care realizază o operă comună, de exemplu care string provisiuni, își zidesc locuințe, etc.; iar a doua grupă cuprinde pe acelea cari nu sunt sociale (politice), adecă pe acelea cari cu tótă tendența lor forte cătră sociabilitate, nu se întrunesc în un scop de felul acesta. Cicero se aliéză cu părerea lui Aristot, când ăice: „Innatum est homini quasi civile et populare, communitas et societas“ (De Fin. V. 23; III, 19). Acésta opiniune în general a tronat până la Hobbes și Rousseau, carii au susținut contrarul și au proclamat pe om o ființă antisocială. Acésta pretențiune produse o schismă între savanți. Unii își dădură tótă osteneala de a stabili probele caracterului social al omului; alții pentru a făuri obiecțiuni contrare acestei idei. Se susținu, că s'au găsit sêlbatici cu totul nesociabili (Sonnerat, Voyage dans les Indes orientales et en Chine t. II pag. 83, 87), se pretinse că instinctul de conservare și de isolare este instinctul fundamental al naturei ómenești, și s'a înfășoșat starea primită a omului ca o stare antisocială, a căreia perdere n'a făcut decât a înrătăți sórtea genului urman. Civilizațiunea, după Rousseau (Discours sur l'origine et le fondement de l'égalité parmi les hommes) este, o revoltă contra naturii. Totul este bun, ceea ce a eșit din mânele Creatoriului, totul degenerază în mânele omului. Tóte neegalitățile cari esistă între noi sunt o consecință

a acestei degenerări și acesta depinde de sociabilitate, care desvoltă, este adevărat, capacitățile urmane, însă în același timp le depravază. Fie-care individ este cu atât mai rău, cu cât este mai sociabil, și, adaugă Rousseau, acesta au înțeles-o perfect anachoreții creștini, cari s'au retras complet din societate.

La aceste argumente s'au opus clasele de sălbatici cele mai grosiere, Californienii și locuitorii Pământului de Foc, pe carii instinctul social îi împinge a se căuta, chiar atunci când ei prin reunirea lor nu ajung decât la un lucru spăimântător, acela de a-și zdrobi mai-adesori capul unui altora (Feder, *Dela Volonté humain*, t. IV p. 308). Pentru a combate aserțiunea după carea omul nu este înzestrat de nici o bunăvoință desinteresată, ceea ce ar fi condițiunea fundamentală a nesociabilității reale, s'a insistat asupra acestui fapt, pe care voiajorii: Cook, Forster, Mungo-Park, etc., îl povestiră, că ei fură primiți cu bunăvoință, găsiră tratamentul cel mai ospitalier și protecția cea mai generoasă la populațiile cele mai grosiere. Se adaugă, că popoarele civilizate au trebuință de o așa viață socială, încât o rea tovărășie chiar li pare preferabilă lipsei de orice societate, căci cum dice Méphistopheles: „ori cât de rău ar fi mediul unde ne aflăm, noi ne simțim cel puțin omeni între omeni.“ Wieland (*Soirées humoristiques*, p. 174) a mers chiar până a pretinde că pustnicii sunt obligați de a plăti tribut instinctului social. În fine s'a făcut totul pentru a proba că omul nu este numai creat și organizat pentru societate, dar încă că comerțul societății este izvorul a totă civilizația și a totă umanitatea. „Omul, dice Filangieri, nu este creat pentru a rătăci în păduri; uniunea socială, este așa de veche ca și existența umană și sălbaticul isolat nu este omul natural, e omul degenerat“.

Dacă privim punctele principale a acestei controversă cu imparțialitate, nu poate exista îndoială asupra soluțiunii, e evident că partida socială biruesce. Rousseau însuși este obligat de a admite că intrarea omului în societăți este o necesitate inrecusabilă. La urmă adevărul este poate, cum se întâmplă adeseori, în mijlocul de aur, adecă că ambele opinii extreme sunt fragmente a unei singuri și aceiași verități, adecă: că omul este de odată social și antisocial, după cum se consideră una sau cealaltă parte a naturii sale. Buchholtz a indicat deja această antiteză aflând motorul permanent și principiul generator al societății, în egoism și amóre. „Egoismul ne face tot-de-una a eși din societate, amorea ne face să ne întorcem fără încetare. Urmând pe unul (egoismul) ne izolăm de toate celelalte creaturi din specia noastră; cedând celeilalte (amórei) rămânem, membrii ai corpului social. Întâiul caracter al sociabilității noastre este acela pe care trebuie a-l numi insociabil, fiind-că noi menținem tot-de-una personalitatea noastră. Noi nu putem viețui cu societatea, însă noi nu

putem viețui fără ea, și problema existenței noastre, înțelăsă în cea mai înaltă generalitate, consistă a eși la capăt prin această trebuință și această aversiune, în un mod așa, ca existența noastră să fie asigurată. Totă activitatea rațiunii noastre tinde la acea și acel care a dis cel întâiu: virtutea este un mijloc de învoire între doue extreme a dis o veritate scósă din fondul naturii umane. În adevăr, omul găsindu-se pus sub impulsivitatea a două forțe, care'l împing în direcțiuni cu totul opuse, și neputând urma pe ceea sau cealaltă din aceste direcțiuni, fără a fi nimic de societate sau a fi nimic însuși de amóre pentru ea, trebuie tot-de-una ca el să aviseze a eși la capăt între amândouă, și cum el nu reușese decât luând diagonala între direcțiunile opuse, este evident că virtutea sa este un mijloc de învoire între doue extreme. Este neîndoibil, cum dice Buchholtz, că cele două extreme între care este pus omul aici jos sunt egoismul și amórea; însă Buchholtz, n'a găsit nici soluțiunea, nici expresiunea justă pentru a formula această soluțiune, dicând că omul datoresce a eși la capăt între două extreme; a lua diagonală, nu este nici a concilia extremele, nici a urma adevărata cale care duce la scop; această cale nu poate fi alta decât a supunerii libere.

Supunând liber pe om nu sacrificăm personalitatea sa societății, supusând că societatea e aceea ce trebuie a fi, o societate religioasă, fondată pe voința de D-đeu, viețuind, respirând, mișcându-se în comuniune divină. D-đeu nu este D-đeul morților, ci Dumnezeu al viilor și o societate care viețuiesce în D-đeu este esențial conservatrice a personalității; ea nu cere decât o supunere liberă, morală, și nu o supunere servilă, desonorantă. Acesta este ceea ce teoria socială a anticității nu a cunoscut, ca și teoria modernă; erórea lor comună și fundamentală constă, că perdând din vedere adevărul centru de gravitate al societății, voesc a construi societatea în un mod abstract, ateistic, impiu, fără D-đeu, unic pe basa naturii umane, considerată abstract și separată de principiul divin al vieții sale. Noi datorim luminii Evangheliei două verități de o importanță nemărginită asupra originii societății, asupra principiului său și naturii sale, una care ne învață, că ordinul social se razemă pe o basă divină, cealaltă că formele diverse a-le societății au rădăcinele lor în idei morale eterne, neschimbăciose, și n'au valóre decât prin realizarea acestor idei. Inșă întunerecele n'au socotit lumina și astfel soluțiunea problemei sociale n'a fost găsită, ori câtă muncă ș'au dat în înțelepciunea lor politicii timpurilor vechi și moderne.

Aședată aceste principii despre genesă și constituirea societății, se vedem legile fundamentale și misiunea esențială a societății.

Ori-care fie idea pe care se razema o societate existentă, prin aceea că e societate, consciința individului este identificată cu aceea a comunității, consciința particulară se confundă cu consciința publică.

O societate nu este reuniunea a ori-cărora indiviđi cugetând cum ar vrea despre idea care-i unesc și judecându-o cum o înțeleg, căci în acest cas ea n'ar fi decât o abstracțiune arbitrară și golă, necapabilă a produce o legătură durabilă; ea ar avea în ea însăși germenul disoluțiunii sale. Pentru a complectea idea de societate, trebuie mai mult, trebuie o voință comună și o acțiune uniformă. E evident, că această comunitate de act și voință, nu este cu puțință de cât când e identitate în modul de a cugeta. Deci această vrea se ăică a realiza idea fundamentală, care a constituit societatea, care tinde la voința comună; acesta-i scopul seu, acestea-i forța matrice a activității sociale. Căci societatea rezultă din concursul indiviđilor uniți pentru a forma o persoană morală unică, inspirați de o singură cugetare, insuflați de o singură voință și a căror cugetare și voință se concentrează în realizarea unei opere comune. Pentru tot ceea ce nu se atinge de acest scop, individul rămâne liber, în cugetarea sa, în voința sa, în acțiunea sa; însă în ceea ce privește interesul comun, el este obligat nu numai de a împărtăși opiniunea și voința comună, dar de a consacra o parte însemnată a activității sale. Individul este ținut și prin idea chiar a societății la care aparține, și fiindcă această societate îi asigură dreptul de a se bucura de bunurile sale, ce posedă sau pe care ea le câștigă. De aici reese că societatea e autorizată a cere dela membrii sei ca ei să îndeplinescă datoriile lor către ea. Insa idea care e baza societății se realizează prin organe, forțe, funcțiuni, diverse, prin calitățile lor, importanța lor, având fie-care caracterul său distinctiv și particular și concurând toți la același scop. Dacă societatea e o ființă morală nu poate a depinde de capriciul fie-căruia sau de a-și încălca în un mod ăre-care aședă-mintele și legile sale esențiale. Determinarea conduitei și a activității particulare a fie-cărui membru depinde de cercul special în care lucrează și căruia aparține.

Familia, Statul și Biserica, constituiesc divisiunile fundamentale ale organismului social.

Două idei secundare se presentă cugetării aceleia, care își îndreptă atențiunea sa asupra formelor capitale a marelui comunități sociale: una e importanța ce are fie-care din aceste forme prin ea însăși; cealaltă, influința lor asupra prosperității generale și destinul comun a umanității, prin acțiunea reciprocă ce ele exercitează unele asupra altora.

Intăia din toate formele sociale este fără nici o îndoială familia, societatea conjugală sau domestică; ea depinde de natura chiar a existenței umane, ea conservă rasa, ea este pepeniera a totă civilizația. Societatea conjugală se nasce din opoziția sexuală, ea este un product natural, și cu toate acestea nu se razemă numai pe un fond pur natural, nici prin el singur nu se complectează.

Instinctul sexual singur nu fondază o unire durabilă; fără îndoială acest instinct constituie centrul

de atracție și gajul de unire, cel mai puternic între ămeni; însă întru cât rămâne pur natural, nu poate servi a forma un simbur solid de societate, o legătură indisolubilă. Dar cu cât el este moralmente înobilat, consacrat de sus, cu atât devine o trainică legătură, un simbur solid; amorul natural, transfigurat prin elementul moral, cei ce se unesc în fața lui D-ău, conform sf. sale Voinți, amorul natural devine un amor moral, religios, sfânt și ast-fel numai se fondază căsătoria, maritagiul, monogamic și indisolubil, maritagiul în forma sa primordială și adevărată. Dacă raportul conjugal, pentru a se forma și a se complectea, presupune în om o putere religioasă și morală, el servește din partea sa a desvolta în un mod energic această putere morală și religioasă. Familia a fost tot-de-una în Istorie, basa, asilul și păzitoarea moravurilor și a religiunii. Apoi nascerea de prunci constituie viața familiei propriu ăisă, iar misiunea educațiunii nasce două forme nouă de amore, amore de părinți și acea de fii. Această amore este obârșia de unde es sentimentele cele mai fragede, actele de cel mai curat devotament, de sacrificiul cel mai complect. Viața familiei devine încă fecundă prin legăturile fraților, și a surorilor între ele. Astfel cele dintăi, cele mai calde pulsațiuni a marelui vieți sociale se simțesc în viața familiei. Ea cuprinde, din un alt punct de vedere, principiile vieții sociale. Proprietatea încetază în familie, de a fi o proprietate abstractă și izolată, ea devine un bun comun. Ea se moralizează, prin aceea că omul încetază de a câștiga și a conserva unic prin egoism și pentru el însuși; el agonisește prin o justă solitudine pentru alții. Astfel prin bogăția familiilor bunurile sociale se consolidează, fiindcă familia, perpetuându-se moștenesce, și prin urmare conservă aceste bunuri. Fie-care membru din familie are drept la averea pe care șeful familiei o a câștigat.

Insa fiii nu sunt ca bărbatul și femeia (părinții) ramuri inseparabile a-le familiei; la majoritatea lor ei pot a se separa de tulpina primitivă și a forma la rîndul lor, având avere particulară, familii nouă. De aici punctul de plecare a două feluri de forme sociale de cea mai mare importanță, adevărată naționalitatea și societatea civilă. Dincolo de marginele familiei se operează, se stabilesc asociațiuni libere, fiindcă ast-fel este buna lor plăcere. Pe de altă parte, din o aceeași familie se nasc un cert număr de familii, care trăiesc legate între ele prin sentimentul originii lor comune, care înțeleg că ele formază un tot, și caută a'l menține. Spiritul de familie, opiniunile sale, deprinderile sale, tradițiunile sale se perpetuă de generațiile care es din tulpina comună și care conservând mai mult sau mai puțin acest sentiment de unitate și acest spirit original, se consolidează și se disting de alte familii complexe sau de alte rase, formate ca și ele, și în fața lor. Astfel se desvôltă naționalitatea, care se razemă pe comunitatea sângelui și pe ceea a spiritului. Basa

naturală a unei națiuni este comunitatea sângelui; baza morală, element tot așa de esențial al naționalității, constă în unitatea spiritului, a cugetării, a sentimentelor, de unde procedează sine unitatea limbii. Limba e, peste care rar pășesc uniunile conjugale, care, abstractie făcând de sempatiile particulare, menține în afară unirea familiilor, le amestecă, le încrucișează și constituie legătura exterioară a membrilor unei națiuni. Acea ce caracterizează o națiune, e prin urmare o potrivire formată de odată prin natură și educațiune, iar spiritul național e depositariul și organul civilizației. Fie-care națiune are spiritul său; aceste spirite, puse unele în fața altora, au toate misiunea lor particulară, opera lor proprie de îndeplinit în Istoria lumii.

Din această cauză e natural că Statul, a doua formă principală a societății, se nască din spiritul național, să-l înalte prin el și în el. Și cu toate acestea trebuie a ne păzi de a confunda ideea de stat cu ideea de națiune sau de popor. Statul e o formă perfect independentă, rezemându-se pe ea însăși, ne-supusând altă convingere decât ideea de justiție, pe care o realizează. Statul, ca și maritagiul, e o instituție morală care aparține sferei universale a umanității; el se ivesce pretutindenea unde se desvoltă viața umană, căci această desvoltare nu e posibilă fără ideea de justiție (suum cuique). Condițiunea exterioară a existenței statului este comerțul reciproc al omnilor între ei, viața lor comună; baza interioară a statului e unirea voințelor hotărâte a recunoște aceea ce aparține fie-cărui, a înlătura injustiția și a practica echitatea și dreptatea. Ast-fel pe aceste baze se ridică un stat legal, o ordine socială, o organizație politică proprie a garanta și a proteja acest ordin și această legalitate, prevădută de toate puterile și de toate mijloacele necesari pentru a atinge acest scop. În ființa statului există deja în familie, în acest sens, că amorea cuprinde în sine justiția. Amorea care însufleșește viața familiei nu permite ca vre unul din membrii familiei să sufere o injustiție, să fie jignit în dreptul său. Principiul ideal al statului este menținerea justiției în raporturile vieții sociale; voința vădită de a menține dreptul trebuie a se manifesta prin o forță efectivă, o forță reală, și această-i aceea ce constituie tripla putere constitutivă a statului, puterea legislativă, judiciară și executivă. Acea ce pare cel mai propriu de a constitui unitatea statului, e concentrarea acestor puteri, în aceeași mână, în persoana unui suveran, carele devine ca reprezentantul ideii de stat sub o formă vădită și independentă.

Cât privește constituțiunea concretă a Statului, ea poate a se realiza în două moduri diferite, pe 2 căi opuse:

Cea întâia este naturală, ea se indentifică cu naționalitatea; a doua este artificială, fără ca noi să pretindem, cum se face adese-ori, ai da un înțeles nefavorabil acestui cuvânt.

Statul, cum s'a spus mai sus, e o instituție mo-

rală, și ca atare, o creațiune liberă, care nu presupune esențial decât ideea sa, care poate a se forma și a se menține pretutindenea unde această idee se realizează.

Idea și voința dreptului viețuiesc la toate popoarele, fiind-că ele aparțin naturii morale a umanității; însă această idee universală se reflectă în cunoștința fie-cărui popor, sun aspecte particulare, după cum voința de a realiza justiția se exprimă diferit la fie-care popor.

Remâne a vorbi de a treia formă capitală a societății, Biserica. Din început Biserica, ca și statul, este cuprinsă în familie. Cultul familiei, este întâia formă sub care apare religia; ast-fel că în familie se fondează cea întâi biserică. Religia exercită influința sa cea mai profundă asupra vieții familiei. În lumina religiei se revelează lămurit tuturor membrilor familiei conștiința înaltei lor destinări a asemănării lor cu Dumnezeu. Respectul reciproc ce le inspiră lor sentimentul originii lor divine deșteaptă pietatea; certitudinea destinului etern îi învață a se susține mutual în sentimente mai înalte decât cele dictate de natură, în sentimentul mântuirii eterne; viața religioasă nasce din acest învățământ și din această edificare reciprocă. După cum familia degajându-se de legăturile și formele domestice, care o absorbiau întâi, se continuă sub o formă independentă, Statul; tot ast-fel biserica se degajează de limitele restrinse a familiei primitive, zidesc pentru cultul comun familiar, temple și instituie un sacerdoțiu special. Dacă vre-odată societatea s'a rezemat pe un principiu autonom, acesta-i biserica, a cărei misiune consistă a purta facla revelațiilor divine și-a verităților mântuirii prin întnereceala și vijeliile tuturor timpurilor, de a ridica inimile doborâte, îndreptând aspirațiunile lor către acela de unde vine mântuirea și pacea. După cum Biserica presidă în momentele cele mai solemne ale vieții familiare, ast-ee întinde influința sa salutară și sfințitoare asupra vieții sociale și politice.

Dreptul, Legea tot ceea ce are o forță obligatorie de Stat, împrumută și trebuie să dea concurs real religiei. Este prin urmare, în interesul Statului de a asigura religiei respectul și autoritatea care îi sunt datorite, de a proteja drepturile biserice, isvorînd din cerințele chiar a misiunii sale, tot cum aparține Statului în genere a proteja și garanta, în virtutea puterii ce îi este dată, tot dreptul și totă libertatea adevărată. Un stat care are conștiința misiunii sale, de ceea ce este și trebuie să facă, nu-i va refuza protecția, nu o va pogori la rolul de atârnată și a impietă asupra autonomiei și libertății sale. E o tristă și dezastrăsoasă politică, aceea care înțelege a pune biserica în dependență de stat și a face un instrument politic. Absolutismul statului n'a găsit apărători decât în filosofii: Spinoza, Hobbes și Hegel. Spinoza și Hobbes supun religia sancțiunii

autorității politice; Hegel nu vede în Biserică decât o instituție de stat.

Religiunea fiind în ea însăși tot ceea ce e mai independent în această lume, și omul simțind, ca ființă religioasă, că nimic pămîntesc nu poate a-i restringe libertatea sa, trebuie necesarmente, ca religiunea să aibă o existență independentă. Viața religioasă nu prosperă decât pe pămîntul libertății și nu tolerază nici o constrîngere.

Omul poate suporta tot felul de atingeri și usurpațiuni, însă nu permite a se atinge de credința sa, care este bunul său suprem; îndată ce ea îi este atacată, el se aprinde, e gata a sigila cu sângele său această, veritate, care e forța sa și îi dă dignitate, adică: că nici o putere din această lume n'are drept asupra sanctuariului libertății religioase.

Ast-fel în acest for interior și sacru, omul este ființa cea mai liberă. Acesta justifică jalusia cu care el vegheză asupra libertății religioase și îndărătnicia cu care o apără. După cum statul nu trebuie a se amesteca în cele sacre, în viața intimă și religioasă a credincioșilor, tot așa și biserica trebuie a nu se pogoși în arena politică, de a-i atinge autonomia statului. Politica să fie monopolul statului. Biserica, trebuie a rămănea în sfera sa, cu atât mai mult; că Statul și Biserica, două puteri, pot a-și da mâna, a lucra în comun, a produce fructe de mântuire, de pace, de prosperitate publică. Biserica posedă remedii ea are isvóre de viață, pe care statul nu le posedă. Statul nu poate a se lipsi de concursul bisericeii. A voi a încatena biserica, e a sgudui Statul în basa sa.

George dela Sarata — Iași.

Prelegeri din Sintaxa română.

(Continuare.)

Determ. circ. de mod în deosebii arată:

a) În general modul lucrării: *Ei dorm adânc* (Alex.). *Mereu troianul crește* (id.). *S'a mânia rău pe sat.*

b) Instrumentul: *Cu sabia i-a tăiat capul.* Copiii să nu se jöce *cu pușca.* Caută *gîlcéva cu lumînarea.* *Cu ochii vedem; cu urechile auzim.*

c) Cantitatea (măsura, insensitatea): *förte, tare, peste măsură, de tot, puțin, cel puțin, prea, din sémă afară, barem etc.* Ex. *Mult am umblat! Nu vorbi peste măsură.* *Traian a învins de tot pe Daci.*

d) Comparațiunea: *Să luptară ca niște lei.* Mitropolitul Dositeiü era *blând ca un miel.* *Să potrivesc ca nuca în părete.* *Șede ca lupul în răspântie.*

Notă. Determ. circ. de comparație, privită mai deaprobe, nu este altă, decât o propoziție comparativă elliptică. Ex.: *Rumegă vorba, caboul iarba* = *Rumegă vorba, precum rumegă boul iarba.* (Veđi și §. 38, c.).

e) Un grad mai mic ori mai mare de siguritate. *Atari sînt: de sigur, negreșit, döră, póte, bag-séma, nu, nici-decum, într'adevăr, p'aci, abia, anevoe, numai, singur, cu greü, de bună séma, nici cam, fără îndoială, pe semneș. a.* Ex.: *Ioan Văcărescu fu în adevăr un om în veci memorabil* (Od.). *Abia începuserăm a ne odihni puțin* (Alex.). *Mâne döră sosesc domnul Petrescu.* *Fără îndoială istoria patriei este de interes pentru fie-care cetățean.* *Stefan nu vine.*

Notă. În limba română avem negațiune 'duplă: *Nime nu se nasce învățat.* *Acésta nici-decum nu opot crede.* *Nu ai învățat nimic.*

Deprinderea XXXVI. Cetiți bucata x. arătând la fie-care determ. circ. de mod, prin ce este exprimată.

4. Determ. circ. de cauză arată cauza lucrării, răspundend la întrebarea: *pentru ce?* (din ce cauză? cu ce scop?). Ex.: *Unii ómeni plâng de bucurie.* *Mor de frică.*

Aici aparțin determ., cari arată:

a) Causa propriü zisă: *Móre de năcaz.* *De rușine mi-sé pare, că-mi cade ceriul pe mine.* *La ospéț Mihnea s'arătă förte mähnit pentru pierderea unui așa de bun slujbaș* (Od.). *Mi-s'aü aprins călcăele de dorul t'eu.*

b) Scopul lucrării: *Stringe banii albi pentru zile negre.* *Frații miei s'aü dus la vînat.* *Fie-care părinte e dator a să lupta pentru asigurarea existenței familiei sale.* *Venim la școlă spre a învăța.*

Deprinderea XXXVII. Scóteți din bucata x. 16 determ. circ. de cauză și le scrieți în 2 colöne: în I. cele-ce arată cauza propriü zisă și în II. cele de scop.

Deprinderea XXXVIII. Scrieți 16 propos. simple amplificate prin determ. circ. (4 de fie-cere fel) și subliniați în fie-care din ele determ. circ.

Recapitulațiune.

(§. 21—22).

Ce este determ. circ.? Prin ce se poate exprima determ. circ.? Exemple. De câte feluri sînt determinările circ.? Ce este determ. circ. de loc și la ce întrebări răspunde? Exemple. Ce este determ. circ. de timp și la ce întrebări răspunde? Exemple. Cari subst. se întrebuintează ca determ. circ. de timp fără nici-o prepoziție? Exemple. Ce arată prepos. pe pusă înaintea unei determinări circ. de loc ori timp? Exemple. Ce este determ. circ. de mod și la ce întrebare răspunde? Ce raporturi se exprimă prin determ. circ. de mod? Exemple. Ce este determ. circ. de cauză și la ce întrebare răspunde? Exemple. Ce raporturi exprimă determ. circ. de cauză? Exemple.

Cap. IX.

Topica în propoziția simplă.

Sub topică înțelegem șirul, în care au să urmeze cuvintele în propoziție. Acestă aședare a

cuvintelor în propoziție să întimplă după următoarele reguli generale :

1) Subiectul să pune înaintea predicatului: *Pădurea arde. Brazii să aprind* (Alex.). *Bolnavul s'a trezit* (C. Negr.).

2) Atributul să așază în urma numelui determinat: De-odată o bardă *crudă* prin aer luce (Alex.). Amândoi purtau *ciobôte de piele grosă* (Od.). Copiii *miei* nu s'or juca mai mult cu frunze'n *cóma ta!* (Coșb.).

3) Numele predicativ stă în urma verbului copulativ: *Horatiu* a fost *un poet* latin. *Zaharul e dulce. Cartea este a mea.*

4) La formele verbale compuse auxiliarul stă înaintea verbului principal: *Ioan va sosi* în curînd. *Am auzit multe. Ești învins.*

5) Compl. dir. și indirect și determ. circ. stă în urma vorbeii determinate de ele: *Dare* a trece marea. *Craiul Vladislav scris* totdeodată *orășenilor* din Sibiiu. (Od.). *Dați săracilor pâne. Lumea e plină de ómeni răi* (Od.). *Ei apucară spre munți* (ac.). *Nunta s'efăcu cu veselie* (id.) *Toți s' întórseră pe-lacasele lor cu făclii* (id.).

6) Dativul de regulă să pune înaintea acus.: *Spuse fratelui lor celui mic pățania lor* (Isp.). *De te doftorului daruri scumpe* (id.). *Arată-mi-l. Mama i-a cumpărat lui Petru o carte frumoasă.*

7) Compl. indir. exprimat prin cas cu prepoziție urmază după compl. dir. sau după dativ. Ex.: *Nora cea mai mare* talmăci apoi *celeialalte despre ochiul sócră-sa* (Isp.). *Dumnezeu feresce pe cei bunî de primejdie. Am înduplecat pe Liviú la pace. Am în-cunoscințat pe Ioan despre sosirea ta.*

8) Pronumele pers. neîntonat de regulă să pune înaintea verbului: *Baba le dá de lucru* (Cr.). *Te cunóscem. Un om își face cruce* (Alex.). *Un tremur îl cuprinde dintâlpî până'n picioare* (Vlah.). *Toți te cred nevinovat.*

Pron. o póte sta și în urmă: *Lăpușneanul o apucă de braț* (C. Negr.). *Manea mi-o vedea* (Alex.). Dar: *am văđut-o. Apățit-o etc., pe-lângă cacofonicele: o am văđut, o am pățit etc.* — Pe-lângă cacofonie este și pleonasm în construcții ca: *o am văđut-o etc.*

La imperat. afirm. și la gerundiú pron. neîntonat de regulă să pune în urmă: *Pregătescete de plată. Spune-mi adevărul. Văđéndu-te năcăjit, n'am voit ate mainăcăji și eú. Aducéndu-ți acésta la cunoscință, terog etc.*

9) Când este în propos. și complement și determin. circ., avem libertate deplină a pune lângă verb compl. orî determ. circ. Este însă de observat, că dintre cele 2 amplificări tot-deauna cea mai

scurtă să stea nemijlocit după verb. Ex.: *Soldatii puseră armele pe umere* (Alex.). *Nurorile lasă capul de rușine* (Cr.). *Stefan a legat vaca înaintea casei. Ne rugăm lui Dumnezeu în fie-care zi.*

Dar e corect și invers: *Am vorbit eri despre D-ta. Lăpușneanul umplu cu lemne toate cetățile Moldovei* (C. Negr.). *Spancioc apucă de mână pe Ruzanda* (id.). *Duiósa mamă strînse cu furie copilul la sîn* (id.). *Genaruli aruncă în față o batistă* (Emin.).

Notă. Avem puține adverbe de mod, cari stău înaintea cuvintului determinat. Atari sînt: și, nu, tocmai nicî, cum, chiar, mai, tot (mereú) ș. a. Ex: *Și eú mēduc. Copilul nu plânge. Femeia tot femeie* (C. Negr.). *Petru tocmai acum plecă. Solului nu i-sē tae capul* (C. Negr.).

(Va urma)

Ioan Petranu.

D I V E R S E.

* *Serviciu divin.* Dumineca trecută în ziua pogorîrii Duhului Sânt, s'a oficiat în biserica catedrală din loc s-ta liturgie și vecernia cu inghenuncherile prescrise prin Prea Sântia Sa Domnul Episcop diecesan Ioan Mețianu asistat de protosincelul Augustin Hamsea, de protopresbiterii Moise Boeșan și Ignatiu Papp, de asesorul cons. Dionisiu Popovici, parochul Traian Vășan și de diaconul Valeriu Magdu.

Cu acésta ocaziune Prea Sântia Sa a chirotonit intru diacon pe clericul abs. A. Todan ales de paroch în comuna Chesinț.

* *Asociațiunea națională aradană* pentru cultura și literatura poporului român, ș'a ținut adunarea generală în 14 Iunie n. sub presiúli I. vice-pres. Augustiu Hamsea. S'a luat cu plăcere la cunoștință raportul general al comitetului și s'a constatat, că cassa este în ordine.

În anul trecut s'a înscris mai mulți membrii noi atât fundatori, cât și ordinari, și peste tot asociațiunea a luat un avânt îmbucurător.

S'a votat întregii direcțiuni absolutoriul, și după luarea mai multor concluse, se realege direcțiunea cea veche cu mici excepțiuni.

Sperăm, că asociațiunea va prospera din an în an.

* *Societatea pentru fond de teatru român,* ș'a ținut adunarea sa generală în I. și a II. și de Rusale în Orăștie conform programului publicat de noi în unul din nrîi trecuți. Adunarea a fost bine cercetată de inteligența română din toate părțile țerii. Averele acestei societăți atinge ađi frumoșa sumă de 108,870 fl. și 13 cr. v. a.

* *„Conferență generală.”* Pe ziua de 29 Iunie n. este convocată la Cluș o conferență generală a credincioșilor bisericei greco-catolice, cu scop de a-și stabili ținuta față de mișcările pentru autonomia bisericei catolice. Convocatorul este semnat de mai mulți fruntași — toți laici — ai acestei biserice.

* *Dela Academia română.* Institutul Otteteleșanu. Publicațiune. Cu începerea viitoriului an școlar 1897—1898 se vor primi cinci-spre-đece eleve în Institutul de fete dela Măgurele fundat de Ioan

Oteteleşanu și înființat de Academia Română, sub înaltul Patronaj al M. S. Regele, cărora li se vor da, conform dispozițiunii testamentare a răposatului fondator, o creștere casnică și instrucțiune cuvenită unei „bune mame de familie, fără pretențiuni séu lux”. Cursul va fi de 5 ani, în timpul cărora elevele vor avea totă întreținerea în Institut. Sunt admise în institut copile pe deplin sănătoase, cari până la 5 August 1897 au împlinit 11, dar încă nu 14 ani, au pregătirea ce se dă la școlile primare din România și sunt născute de părinți români săraci. Două surori séu două vere primare nu pot fi admise în Institut.

Părinții aspiranților ori reprezentanții legali ai acestora au să trimită — până la 5 August 1897 — cererile, însoțite de act de naștere, act de vaccină, act de paupertate și atestat școlar despre terminarea claselor primare, la Academia Română (calea Victoriei Nr. 135), pentru Comisiunea Fundațiunii Oteteleşanu, care examinând actele și luând informațiunile ce va crede de cuviință, va dispune ca concurențele ce îndeplinesc condițiunile mai sus precisate să fiă supuse la un examen de primire, prin care se va constata gradul de pregătire în ceea ce privește cetirea și scrierea, analiza etimologică și cea sintactică, cele patru operațiuni, geografia și istoria țărilor române. Resultatele examenului se vor supune, dimpreună cu toate actele, printr'un raport Augustului Protector al Academiei Române, Maiestății Sale Regelui, cărui a fi aparține a decide în privința primirii. Examenul se vor face în localul Academiei la 9 Septembrie 1897. — Nr. 9066 București, 26 Maiu 1897.

† *Pater Kneipp* a murit. Joia trecută la orele 4 și 40 minute dimineța vestitul vindecător al multor mii de ómeni cu ajutorul apei, preotul Sebastian Kneipp a trecut la cele eterne în etate de 76 de ani. Până la etatea de 21 de ani a fost țesător. După aceea studiază teologia r.-catolică în Tillingen și München, ér la 1852 fu chirotonit de capelan pentru comuna Wörishofen, unde mai târziu ajunsese paroh. Îmbolnăvindu-se la 1881, ș-a luat refugiu la modul de vindecare cu apă rece, și vedând rezultatul obținut prin cura de apă, desvoltă acest mod de vindecare la un sistem întreg, încât în anii din urmă mulți bolnavi din toate părțile lumii mergeau la Wörishofen, spre recăstigarea sănătății, încât Wörishofenul deveni o adevărată Mecca creștină. În veci amintirea lui.

* *Bibliografie.* „Enciclopedia Română,” publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii Transilvane de Dr. C. Diaconovich. A apărut fasc. IV., care cuprinde articolele „Așango—Balneografia” cu numeroase ilustrațiuni și harte. Litera A. se încheie cu pagina 338 cuprindând în total preste 3500 articole pe 676 colóne. Dintre articolele mai însemnate al fasc. IV. amintim: Asia, cu o hartă excelentă lucrată la F. A. Brockhaus în Lipsa și cu 11 tipuri asiatice; Asigurare; Asociațiune, As. Transilvană; Atanasie Anghel; Athanasiescu Dim.; Ateneul român (cu ilustr.); Athos; Aurelian P. S.; Australia (cu 10 ilustr. etnogr.); Austria, A.-Ungaria; Avicultura (cu 2 ilustr.); Axente Sever; Baba; Babeș; Băcău; Băi (B. Herculane de Dr. G. Vuia, cu o panoramă și 4 tablouri excelente din oficina Angerer & Göschl în Viena); Balașa (cu tabl. bisericii D. Balașa) etc. Acest fascicol, după cum suntem informați, se va expedia preste câteva zile tuturor abonaților, cari au achitat prețul lui anticipativ. Abonamente se primesc la editorul W. Krafft în Sibiu și (pentru România) la C. Müller în București pe lângă solvirea anticipativă a prețului pentru câte 5 ori 10 fasc. à fl. 1.— resp. Lei 2.50.

Convocare!

Reuniunea învățătorască gr. or. română din tractul lenopoliei și va ținea proxima ședință în Șepreusiu la 22 Iunie n. a. c. în școlă din loc, pe lângă urm. program:

- 1) Participare la chemarea Duhului Sfânt în s-ta biserică.
- 2) Asistare la esamenul finali ale ambelor școle.
- 3) Deschiderea ședinței prin președinte.
- 4) Autenticarea protocolului ședinței trecute.
- 5) Recenziune asupra esamenelor.
- 6) „Consciositatea învățătorului” disert de R. Borțoș învățător.
- 7) „Învățătoria în societate” disert de I. Butariu învățător.
- 8) Reportul casariului.
- 9) Alegerea unei comisiuni pentru censurarea raportului casariului.
- 10) Inpartirea temelor din geometrie și desemn.
- 11) Incasarea taxelor restante.
- 12) Propuneri și interpelări.
- 13) Defigerea locului ședinței viitoare.
- 14) Inchiderea ședinței.

Zarand, 17/VI. 1897.

Lazar Oprean, m. p.
notariu.

Aurel Iancu, m. p.
președinte.

Reuniunea inv. dela școlile pop. gr. or. rom. ort. din protopopiatele Arad, Chișineu, Șiria, Borosineu, Buteni, Radna și Halmagiu.

Nr. 179/1891.

Convocare.

Înaltul ministeriu regesc, sub nr. 30787 de datul Budapesta 1 Iunie 1897, a binevoit a prevedé cu clausula de aprobare statutele renniiuții noastre învățătoresci.

Suscrisul biurou convócă prin acesta la ședință extraordinară pe toți P. T. D. funcționari și membri ai comitetului central pe ziua de Miercuri în 30 Iunie st. n. la 10 óre a. m., ca să putem dispune cele necesare pentru constituire în înțeleșul statutelor deja aprobate.

Arad, 19 Iunie n. 1897.

Prof. Teodor Ceantea, m. p. *Nicolae Ștefu, m. p.*
președinte. secretar I.

Concurs.

Conform ordinului Consistorial dtto 15/27 Martie 1897 Nr. 1361 se escrie concurs pentru postul preoțesc îmbinat cu cel învățătoresc dela parochia de cl III din Chisoros cu termin de recurgere și alegere de 30 de zile dela prima publicare.

Venitele preoțesci sunt: 30 fl. bani gata, 50 chible grâu curat, 1 juger pământ la grădina casei și stola usuată Salariu învățătoresc: 120 fl. dela Ven. Consistoriu, locuință corespunzătoare, 4 stângini de paie, din cari are să încălzescă și școlă.

Recurenții petițiunile lor adiuștate cu documintele prescrise au să-le substernă până la terminul susindicat, oficiului protopopes gr. or. rom. în B.-Comloș (Nagy-Komloș) comitatul Torontal, ér nainte de alegere să se presentă și să se arete alegătorilor.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: PAUL MIULESCU, m. p. prot.

Să escrie concurs pentru îndeplinirea definitivă a parochiei de clasa I. din comuna Cséfa, com. Bihor, pre lângă următoarea dotațiunea

1) Casă parochială 100 fl.; 2) una sesiune pământ 400 fl.; 3) competență de bir 220 fl.; 4) școlile usuat 160 fl. — De tot 880 fl.

Pre lângă observarea, că alesul va solvi contribuția erarială, sunt avertați reflectanții ca recursurile lor ajustate conform regulamentului pentru parochii să le trimită subscrisului protopop în Méhkerék, u. p. Sarkad până în ziua 1/13 Iulie 1897.

Dat din ședința comitetului parochial ținută în Cefa, 4/16 Iunie 1897.

Nicolae Rocsin, m. p.
protopresbiter.

—□—

Să scrie concurs pentru îndeplinirea definitivă a postului învățătoresc din **Berechiu**, (com. Bihor.) pre lângă dotațiunea anuală de 300 fl. solvinți anticipative și cuarțir liber. Buratoratul și speșele de conferință le va prevedea comuna bisericească. Ștólele cantorale.

Recurenții au a-și trimite recursurile ajustate conform reg. pentru învățământ subscrisului protopop în Méhkerék, u. p. Sarkad, până în ziua de 1/13 Iulie 1897.

Berechiu, 1/13 Iunie 1897.

Comitetul parochial.

In conșlegere cu mine: **NICOLAE ROCSIN**, m. p. protopresbiter.

—□—

Se scrie concurs pentru deplinirea parochiei de clasa a III-a, din comuna **Veherd**, protopresbiteratul Oradii-mari, cu termin de alegere pe **13/25 Iuliu 1897**.

Emolumintele sunt: 1) Casa parochială și intravilanul prețuite 60 fl.; 2) dela 72 numere de case câte 20 cr. = 14 fl. 40 cr.; 3) 12 jugere pământ arătoriu prețuit în 192 fl.; 4) 12 cubule grâu de pâne à 5 fl. și 7 cubule orz à 3 fl. 50 cr. = 84 fl. 50 cr.; 5) dreptul de pășunat pentru 3 vite à 5 fl. = 15 fl.; 6) venitul ștolar după calculul mediu a lor 5 ani din urmă 70 fl. — Suma 435 fl. 90 cr.

Se notează, că darea după pământul parochial o solvesce comuna bisericească, érá darea pentru competențele de pășunat o va solvi preotul alegând.

Recurenții sunt avertați: ca recursurile lor instruite conform recerînțelor legali, pentru parochiile de clasa III-a și adresate comitetului parochial din Veherd, se-le subșternă subsemnatului protopop în Oradea-mare până în 10/22 Iuliu a. c., având până la alegere a-se presenta în vre-o Duminecă ori sêrbătore în sânta biserica din Veherd, spre a-și arêta desteritatea în cele rituale.

Comitetul parochial.

In conșlegere cu: **TOMA PACALA**, m. p. protopop.

—□—

Pentru îndeplinirea postului învățătoresc la una școlă inferióră paralelă în comuna **Șiria** (Világos) pre basa ord. Ven. Cons. gr. or. aradan din 18/30 Ianuarie Nr. 21/897 din lipsa recurenților de nou să scrie concurs public cu termin de alegere pe **20 Iulie (1 August) 1897**.

Emolumintele împreunate cu acest post sunt:

- sa ariu anual în bani 400 fl. v. a.
- corțel liber cu grădină eventual pentru acestea relut anual în bani amesurat referințelor locale.
- 12 orgii lemne pentru foc, din cari 6 orgii pentru învățător și 6 orgii pentru încăldirea școlii;
- Paușal de scripturistica personală 5 fl. érá de speșele conferențiale se va îngriji comitetul parochial separat.

Recurenții trebuie să documinteze calificațiunea lor cu testimonii legale despre absolvarea cel puțin a IV cl. gimn. reale ori civile și cu absolutoriu preparandial și cu atestat despre calificațiunea învățătorescă.

În cazul eventual, dacă nu se vor insinua recurenți proveđuți cu calificațiunile mai sus espuse, excepționalmente se vor admite la alegere și acei recurenți cari vor documinta absolvarea cel puțin alor II cl. gimn. reali ori civile, a preparandiei și vor produce atestat despre calificațiunea învățătorescă.

Alesul învățător este deobligat a conduce corul vocal al tineretului din loc și a instrua după note, mai departe este deobligat când este septemânar și în cas necesar se împlinescă cântările bis. în strană.

Recurenții sunt invitați că recursurile lor bine instruate se le subșteră Domnului protopresbiter tractual ca inspector școlar Georgiu Popovici în Șiria (Világos) până în 16/28 Iulie 1897 inclusive.

Recurenții sunt poștiți a-se înfătoșa în comună la s. bis. într'o duminecă ori ziua de sêrbătore mai nainte de ziua alegerii cu 8 zile spre a-și arêta desteritatea în cântare și tipic.

Dat în ședința comitet. paroch. gr. or. rom. din Șiria ținută la 4/16 Maiu 1897.

Stefan Antonescu, m. p. *Vasilie Popovici, m. p.*
președinte. notar.

Vêđut: **GEORGIU POPOVICI** m. p. prot. inspec. școlar.

—□—

Conform ordinațiunei Venerabilului Censistor dato 7/19 Aprilie a. c. Nr. 536/72 B. 1897 pentru deplinirea parochiei de clasa a III-a din **Chislaz**, protopresbiteratul Oradii-mari se scrie concurs nou cu termin de alegere pe **29 Iuniu (11 Iuliu) 1897**.

Emolumintele sunt: 1) 17 jugere catastrale și 401 pământ arătoriu afară de pasc prețuit în 250 fl.; 2) 112 mészuri bucate à 1 fl. 25 cr. = 140 fl.; 3) venitele ștolari după calculul mediu a-lor 5 ani din urmă 100 fl.; 4) dreptul de pășunat pentru 6 vite 21 fl.; 5) corțel liber cu trei chilii, supra-edificate și grădină prețuit în 50 fl.; de tot 561 fl.

Se notează că după pământul parochial contribuțiunea erarială o va solvi preotul alegând.

Doritorii de a ocupa această parochiă, sunt poștiți a-si subșterne recursurile proveđuțe cu documintele recerute pentru parochiă de clasa a III-a și adresate comitetului parochial din Chislaz se-le subșternă subsemnatului protopop în Oradea-mare până în 26 Iuniu (8 Iuliu) a. c. având recurenții până la alegere a-se presenta în vre-o Duminecă ori sêrbătore în sânta biserică din Chislaz, spre a-și arêta desteritatea în cele rituale.

Comitetul parochial.

In conșlegere cu: **TOMA PACALA**, m. p. protopop.

—□—

LICITAȚIUNE MINUENDĂ.

Pentru de nou edificânda biserică gr. or. rom. din **Fadimac** se scrie licitațiune minuendă pe ziua de 8/20 Iuniu a. c. 10 óre dimineța la fața locului în Fadimac în localitatea școlii, conform planului și preliminarului de speșe aprobat de veneratul consistoriu diecesan sub nr. 2693/897.

Reflectanții vor avê se depună un vadiu de 10% din prețul de esclamarie de 4247 fl. 03 cr., ér celelalte condițiuni, planul și preliminarul de speșe, se pot vedê la oficiul parochial concerninte.

Belinț, 35 Maiu 1897.

Iosif Gradinariu,
protopresbiter.